

О. О. Одношевна,

аспірант кафедри обліку і аудиту, Дніпропетровський державний аграрний університет

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПЛОДІВ

У статті розглянуто питання формування регіонального ринку плодів та підвищення економічної ефективності плодівницької галузі в умовах ринкового середовища. Проведено оцінку тенденцій розвитку і сучасного стану ринку плодів, виявлено організаційно-економічні чинники впливу на рівень економічної ефективності виробництва плодів.

Attention is considered formation questions the market of fruits and increase fruit-growing branch in the conditions of the market environment. It is carried out the analysis of tendencies of development and a current state of the market of fruits, it is revealed organizational-business factors influences on level of economic efficiency of manufacture of fruits.

ВСТУП

Останніми роками спостерігається тенденція до зменшення площ, зайнятих під садами, сади використовуються понад нормативний термін, нові закладаються дуже повільно і з недостатнім науково-технічним обґрунтуванням. Надалі переважають сади, вирощені на сильнорослих підщепах, обрізування та догляд за якими, а також збір врожаю з яких вимагають застосування габаритних та затратних машин. Інтенсифікація садівництва вимагає значних затрат на придбання техніки, мінеральних добрив та отрутохімікатів. Підбір оптимальних машин для механізації технологічних операцій дозволить зменшити затрати праці та забезпечить підвищення врожайності плодівницької галузі. Оцінюючи стан вирощування плодів у нашій країні, слід зазначити, що чималу частку займають яблука, тому актуальним буде розгляд стану плодівницької галузі на прикладі яблук.

Сьогодні вдосконалення технології вирощування яблук шляхом широкого впровадження у виробництво наукових розробок та рекомендацій допоможе не тільки підвищити зростання врожайності і зменшення її собівартості, а й зберегти навколишнє середовище.

Виходячи з цього, існує гостра потреба в створенні нових насаджень яблуні та вирощуванні високих врожаїв плодів. Досягнути цього можна введенням в насадження високоврожайних скороплідних, імунних сортів з високими смаковими та товарними якостями плодів, впровадженням відповідних видів підщеп, ви-

користанням оптимальних схем садіння, способів формування і прийомів обрізування дерев, ефективних систем удобрення і утримання ґрунту.

У зв'язку з необхідністю підвищення ефективності вирощування яблук і отримання достовірної інформації по технологіях і техніці, яка при цьому застосовується, виникла потреба в дослідженні та визначенні ефективності даних технологій, що дозволить запропонувати садівникам напрацювання для впровадження їх у виробництво.

Теоретичні і практичні аспекти становлення та розвитку садівництва в Україні досліджували вчені економісти-аграрники П.Т. Болтянська Л.О. [1, с. 21.], Гуртова О.О. [2, с. 12], М.Я., В.Я. Слід зазначити, що багато уваги стану виробництва яблук в Україні приділив у своїй дисертаційній роботі Кравець О.В. [3], який висвітлив та поглибив теоретичні, методичні, організаційно-економічні засади, щодо визначення економічної ефективності яблук через оптимізацію породно-сортового складу промислових садів. Проте ще залишається ряд невисвітлених питань щодо державної підтримки галузі, надання субсидій та дотацій виробникам плодівницької галузі.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Спробуємо детально дослідити стан галузі плодівництва в країні, а також обґрунтуємо та розробимо практичні рекомендації щодо підвищення економічної ефективності виробництва плодів сільськогосподарськими підприємст-

вами країни. Для даного дослідження застосуються сучасні теоретико-методологічні підходи та методи.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Неодмінною складовою здорового харчування суспільства є збалансована та різноманітна кількість свіжих овочів та фруктів. Слід констатувати, що здоров'я населення нашої країни прямо пропорційно залежить від якісного харчування та потрапляння в організм достатньої кількості вітамінів і корисних бактерій. Але слід зазначити, що споживання фруктів у сирому вигляді нашими співвітчизниками значно менше, ніж у мешканців європейських та інших країн світу. Тому доречно виникає питання, яке ж місце займає Україна в світі з вирощування яблук? Дані світової статистичної організації за 2007 рік свідчать, що 43% виробництва даної продукції у світі належать Китаю, та експерти прогнозують покращення цієї тенденції у майбутньому. Так, виробництво яблук, якщо порівнювати з 2002 роком, становило тут 19 млн т, а до 2015 року воно зростає до 30 млн т за рік. Це стало можливим завдяки державній підтримці, яку одержують китайські господарства у виробництві фруктів. На Україну припадає лише 1% виробництва яблук у світі, на Польщу — вдвічі більше — 2%, що свідчить про необхідність розширення виробництва нашої країною [4].

Після вступу України до СОТ щодо сільського господарства, а зокрема садівництва, було здійснено ряд змін. Країни Західної Європи почали підвищувати митні ставки та використовувати інші інструменти для захисту внутрішнього ринку, й Україна не стала винятком. Як відомо, було введено додатково 13%-ве мито на цілу низку сільськогосподарської продукції, у тому числі й на яблука. Та все це було зроблено не для того, щоб захистити вітчизняного товаровиробника, а для того, щоб наповнити бюджет і поліпшити платіжний баланс. Отже, дані заходи жодним чином не вплинули позитивно на розвиток виробництва яблук та продукції, що з них перероблюється. Оцінюючи об'єктивно конкурентні переваги в українських товаровиробників, можемо зазначити, що в нашому розпорядженні є і родючі ґрунти, і чудові кліматичні умови (які дають можливість успішніше вирощувати органічну продукцію, ніж в інших країнах Європи), і досягнення українських наукових установ тощо. Але чомусь ці конкурентні переваги використовують не в достатньому обсязі. У нас продають польські яблука, польські грушу, суниці та багато іншої

продукції садівництва. Що цікаво: цю ж продукцію, в цей же сезон можуть вирощувати й продавати українські виробники, причому вищої якості та за нижчою ціною, при стабільному розвитку інвестиційної діяльності в галузь садівництва.

В умовах реформування аграрного сектора економіки України зростає значення інноваційної діяльності, яка охоплює наукові дослідження і розробки, використання нововведень у господарській сфері. Інноваційний шлях розвитку є одним із головних факторів формування конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва та забезпечення економічного зростання нашої країни [4]. Інноваційна діяльність у садівництві, зокрема та, що направлена на виробництво яблук та яблуневої продукції, такої як соки, пюре, дитяче харчування, а також сировина для кондитерських виробів, значною мірою ґрунтується на процесах створення нових та відтворення існуючих насаджень. Породно-сортовий склад і структура плодкових насаджень мають вирішальний вплив на рівень розвитку й ефективності садівництва. Сучасне садівництво характеризується широким застосуванням нових сортів, вегетативнорозмножуваних підщеп, зрошенням, зростанням щільності насаджень та переходом садівницьких підприємств на нові організаційні форми господарювання. Слід зазначити, що інвестиційна діяльність для розвитку та підвищення ефективності виробництва яблук є неодмінною складовою, яка стимулювала б її розвиток та сприяла б розширенню розміру площ під насадженнями.

Для стимулювання інноваційної діяльності в садівництві яблук необхідно на державному рівні створити сприятливі організаційно-економічні умови функціонування ринкової економіки та реалізувати цілий ряд заходів:

- з підтримки садівничої науки, її лідируючого положення в розробці нових технологій;
- ввести патентну охорону сортів плодкових і ягідних культур та законодавчо врегулювати ліцензійну діяльність у сфері передачі прав на сорти;
- регламентувати строки переведення молодих насаджень у плодоносні;
- ввести гарантовані компенсації за розкорчовування насаджень;
- забезпечити пільгове інноваційне кредитування садівницьких підприємств

Оцінюючи рентабельність виробництва яблук, доцільно її розглянути на прикладі ТОВ "Придніпровський", де рівень спеціалізації на садівництві складає 65%. Слід зазначити, що

дуже ефективним та прибутковим нововведенням є побудова холодильних установок, де розміщуватиметься продукція садівництва, що зберігатиме продукцію триваліший час та якісніше, тому розглянемо ефективність зберігання яблук в холодильниках поквартально (табл. 1).

У табл. 1 подано результати розрахунку економічної ефективності зберігання яблук поквартально. Перш за все, слід відзначити, що в другому-четвертому кварталах ціна реалізації 1 кг яблук становить 3-3,5 грн., або в два рази вище порівняно з базовим першим варіантом. Це досягається за рахунок: незрівнянно вищої якості продукції при зберіганні її в холодильнику порівняно зі зберіганням у підвалі; реалізації продукції у більш вигідні строки: якщо зараз селянин вимушений продавати плоди прямо із саду під час збирання або протягом жовтня-грудня місяця, то нові технології зберігання дозволяють 50 % продукції реалізовувати перед Новим роком і Різдом, а решту — у травні-червні, коли на ринку спостерігається значний дефіцит яблук.

Отже, впроваджуючи холодильні установки для зберігання продукції плодівництва, сільськогосподарські підприємства підвищуватимуть ефективність виробництва продукції плодівництва, а також отримуватимуть більші прибутки за умови, що вкладені інвестиції будуть розподілені правильно і раціонально, що, в свою чергу, скоротить термін окупності побудови холодильників, а також скоріше принесе більший прибуток в порівнянні з виробниками, які не мають холодильників.

Досліджуючи далі галузь плодівництва, доцільно більш наглядно розглянути виробництво плодів по території України, тобто географічне розміщення

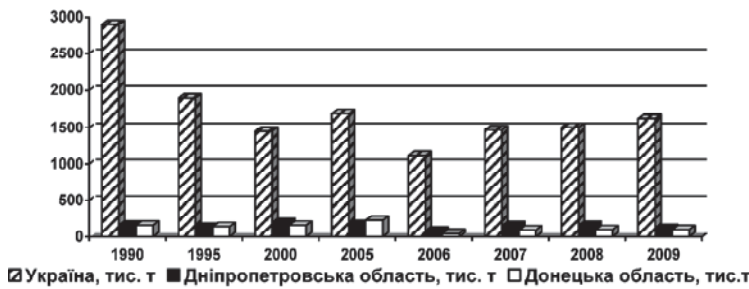
Таблиця 1. Економічна ефективність зберігання яблук за різними кварталами 2010 року в ТОВ "Придніпровський" (100 т яблук)

№ п/п	Показник	1 квартал	2 квартал	3 квартал	4 квартал
1	Ціна реалізації 1 кг яблук	1,5	3,00	3,00	3,50
2	Виручка, тис. грн.	150,0	300,0	300,0	350,0
3	Собівартість 1 кг яблук, грн.	0,65	0,65	0,65	0,65
4	Експлуатаційні витрати на зберігання 1 кг яблук	0,13	0,40	0,042	0,67
5	Витрати на реалізацію 1 кг яблук	0,05	0,06	0,06	0,06
6	Загальні витрати тис. грн.	83	111	113	138
7	Повна собівартість 1 кг яблук	0,83	0,11	0,13	0,138
8	Прибуток тис. грн.	67	189	187	212
9	Додатковий прибуток	x	122	120	145
10	Рентабельність, %	81	170	165	153

садів по країні. Зазначимо, що на сьогоднішній день виникли нові промислові райони, які активно займаються розвитком виробництва плодової продукції, зокрема в Донецькій та у Дніпровській області, що є промисловими регіонами, тобто тими, де спостерігається найбільший попит на фрукти через велику кількість промислових підприємств, які негативно впливають на екологічний стан даного району та на здоров'я громадян в цілому. Тому, використовуючи дані статистики, розглянемо динаміку виробництва та урожайності плодів саме у цих регіонах з 1990 до 2009 року (табл. 2), адже за-

Таблиця 2. Динаміка виробництва плодів у Дніпропетровській та Донецькій областях

Показники	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Виробництво плодів по Україні (тис.тон)	2901,7	1897,4	1452,6	1689,9	1114,3	1469,6	1504,1	1618,1
в Дніпропетровській області (тис.тон)	158,5	125,7	196,2	166,1	78,4	152,1	157,1	107,9
в Донецькій області (тис.тон)	160,2	140,0	158,2	228,5	44,1	93,0	96,5	97,7
Урожайність плодів по Україні (ц/1 га)	42,7	29,8	38,4	63,7	45,0	61,7	64,4	70,7
в Дніпропетровській області (ц/1га)	46,1	41,4	91,3	109,6	52,5	103,6	108,2	76,3
в Донецькій області (ц/1га)	38,5	38,1	93,4	190,1	41,7	89,5	96,7	101,5
Площа плодівих насаджень у плодоносному віці по Україні (тис.га)	679,8	636,9	378,0	656,5	247,9	238,1	233,4	228,8
в Дніпропетровській області (тис.га)	34,4	30,4	21,5	15,2	14,9	14,7	14,5	14,2
в Донецькій області (тис.га)	41,6	36,7	17,0	12,0	10,6	10,4	10,0	9,6
Структура виробництва плодів по Україні (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
в Дніпропетровській області (%)	5,5	6,6	13,5	9,8	7,0	10,4	10,5	6,74
в Донецькій області (%)	5,5	7,4	10,9	13,5	4,0	6,3	6,4	6,05
Виробництво плодів на одну особу по Україні (кг)	56	37	30	36	24	32	33	35
в Дніпропетровській області (кг)	41	33	54	48	23	45	46	32
в Донецькій області (кг)	30	27	32	49	10	20	21	22

Рис. 1. Динаміка виробництва плодів у Дніпропетровській та Донецькій областях порівняно з даними по Україні в цілому

безпечення достатньої кількості споживання фруктів у сирому вигляді впливатиме на позитивну тенденцію покращення здоров'я громадян, які мешкають у цих промислових регіонах.

Отже, аналізуючи дані таблиці, робимо висновок про те, що протягом 2000—2005 років стан виробництва плодів у Дніпропетровській та Донецькій областях мав найвищий рівень, а вже у 2006 році спостерігається значне зниження виробництва через недостатність фінансування та несприятливі кліматичні умови. Але вже з 2007 року знову можемо спостерігати зростання виробництва, особливо у Дніпропетровській області, та вже до 2009 року рівень виробництва плодів майже однаково стабільний у порівнюваних регіонах, що свідчить про покращення інвестиційної політики та поліпшення державної підтримки, направленої на розвиток як сільського господарства в цілому, так і галузі садівництва [5].

Для більш зручного аналізу даних, наведених в таблиці, пропонуємо розглянути рис. 1, де у графічному вигляді зображена динаміка виробництва плодів.

Отже, аналізуючи зображену на рисунку динаміку, доречно зазначити, що спостерігається позитивна динаміка у зв'язку зі зростанням обсягом вкладених інвестицій у галузь садівництва. Також доцільно зазначити, що, орієнтуючись на динаміку 2009 року щодо підвищення ефективності, слід і надалі розвивати плодівництво в промислових районах, таких як Дніпропетровська і Донецька області, де зростатиме попит на свіжі фрукти, через екологічну ситуацію.

Щоб удосконалити організацію поширення інновацій в садівництві, необхідно забезпечити зміцнення зв'язків науки з виробництвом шляхом реформування дослідних господарств, надання їм більшої самостійності і переведення на договірні принципи співпраці з наукою; створення у структурі наукових установ підрозділу інноваційного маркетингу, а також створення нової посередницької структури —

регіональної інноваційної служби в садівництві яблук, яка виконувала б функції наукового забезпечення розвитку садівництва в областях України, надавала послуги в підготовці інноваційних проектів та консультацій при їх практичній реалізації у господарствах.

Стратегічною метою розвитку виробництва плодів має стати стабілізація і подальше збільшення виробництва, насичення внутрішнього продовольчого ринку конкурентоспроможними продуктами та розширення їх експорту,

щоб створити можливості до 2025 року повністю забезпечити потреби населення у цих продуктах за фізіологічними нормами; забезпечення розширеного відтворення виробництва головним чином за рахунок самофінансування галузі; розширення виробництва екологічно чистої продукції шляхом переходу від індустріально-хімічних методів ведення господарства до біологічних; забезпечення інтенсивного господарювання шляхом удосконалення технологій і організації виробництва на основі використання досягнень науки й передового досвіду. Особливо важливо удосконалювати та розширювати державну програму, яка базується на підтримці підприємців, які займаються виробництвом яблукової продукції. Адже, аналізуючи ряд показників, необхідно зазначити, що дана програма є дуже ефективною при її законному використанні, тобто додержуватися законності при складанні усієї відповідної документації, яка підтверджувала б, що кошти, надані виробникам для розвитку галузі садівництва, були вкладені відповідно до цільового призначення.

Оцінюючи зовнішньоекономічну діяльність нашої країни, слід зазначити, що вона завжди була і залишається важливою складовою суспільного розвитку України, незважаючи на зміни в політичній ситуації, економічній кон'юктурі та правовому середовищі країни. Комплексні економічні перетворення мають на меті не лише виробити моделі та механізми побудови і послідовної реалізації сучасних економічних відносин, а й поступову інтеграцію українських підприємств у міжнародні економічні зв'язки та залучення іноземних підприємців до діяльності в Україні. Експортний потенціал аграрного сектора України використовується ще дуже слабо. Лібералізація зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією ще не підкріплена стимулюванням її експорту. Як наслідок, український аграрний сектор недостатньо інтегрований у світовий продовольчий ринок. Про це

свідчить низька частка експорту у валовій продукції галузі, яка становить 12%, тоді як у Польщі та Угорщині цей показник складає 25%, а у Німеччині — понад 50%.

Що стосується експорту плодової продукції, зокрема яблук в нашій країні, то найбільшим іноземним споживачем даної продукції є Росія, де спостерігається тенденція до зниження споживання фруктів населенням. Оскільки більшість територій Росії не є сприятливими для вирощування плодово-ягідної продукції, частка імпортованих фруктів становить 60—70%, а деякі експерти вважають, що навіть 90% фруктів імпортують до Росії, і на яблука припадає четверта частина (25%). На 15 березня 2011 року середня ціна польських яблук була такою: 28—32 руб./кг (0,62—0,72 /кг) — Голден Делішес — 37—40 руб./кг (0,8—0,9 /кг), Гренні Сміт — 50—65 руб./кг (1,1—1,5 /кг). Ці цифри дають можливість зрозуміти, що ми сьогодні спостерігаємо тенденцію до зменшення зацікавленості російських оптових покупців яблуками, які вирощені в Україні, бо Росії дешевше ввозити яблука з Польщі, ніж з України, тоді як Україна експортувала 94% цього продукту саме в Росію і лише 6% вивозили на переробку до Австрії, що становить усього 12,21 тис. т яблук. Якщо розглядати структуру імпорту, то найбільшу кількість яблук в Україну завезли з Польщі — 82% загальної структури, незначну частину — з Грузії (9%), Італії (4%) та інших країн. Тож між імпортом та експортом спостерігається дисбаланс: вивозимо 12,21 тис. т, ввозимо 103,46 тис. т. Така мала частка експорту України плодово-ягідної продукції пояснюється невідповідністю продукції стандартам Євросоюзу та деяким світовим стандартам.

Отже, для українських аграрних підприємств, що займаються вирощуванням яблук, немає сенсу експортувати свою продукцію до Польщі. Проте конкурентних переваг вітчизняні товаровиробники можуть досягнути за рахунок зниження цін на яблука порівняно із ціною на польську продукцію на ринку Росії або ж спробувати налагодити тісніші зв'язки із Австрією, Грузією та Італією.

Заходи зі стимулювання зовнішньоторговельної діяльності повинні включати розвиток зовнішньоекономічної освіти та наукових досліджень у сфері зовнішньоекономічної діяльності, а також створення необхідних організаційних умов. Важливо закріпити і надалі розвивати механізм консультацій, взаємної узгодженості інтересів та обговорення перспектив за участю представників органів влади й експортерів. Для збільшення українського експор-

ту в межах здійснення експортоорієнтованої стратегії вітчизняних підприємств необхідно: сформувати необхідну законодавчу базу; створити відповідне економічне середовище; розвинути мережу інституційних структур, що регулюють зовнішньоекономічні зв'язки; розвивати конкурентоспроможне експортне виробництво; стримувати інфляцію; активно сприяти залученню іноземних інвестицій.

ВИСНОВКИ

Таким чином, для забезпечення економічної ефективності садівництва сільськогосподарським підприємствам нашої країни потрібно впроваджувати інноваційну стратегію розвитку, суть якої полягає у прискореному переході на нові інтенсивні технології виробництва плодів і тісній співпраці з науковими установами, забезпечувати і надалі роботу державної програми щодо поліпшення розвитку галузі; забезпечувати патентування та ліцензування новостворених сортів. Також найважливішою умовою є удосконалення інвестиційної діяльності інноваційного маркетингу, консультування та інноваційного проектування, що є запорукою розвитку галузі садівництва.

Література:

1. Болтянська Л.О. Формування і розвиток регіонального ринку плодів: автореф. дис. На здобуття наукового ступеня канд. е.н.: (спец.) 08.07.02 — "Економіка сільського господарства АПК" / Болтянська Л.О., ДДАУ. — Дніпропетровськ, 2005.
  2. Гайдуцький П.І. Розвиток багатокладного господарювання та конкурентоспроможного агропромислового виробництва / П.І. Гайдуцький // Економіка АПК. — 2008. — № 4. — С. 19—23.
  3. Гуртова О.О. Господарський механізм функціонування та розвитку садівництва: автореф. дис. На здобуття наукового ступеня канд. е.н.: (спец.) 08.07.02 — "Економіка сільського господарства АПК" / Гуртова О.О. — Харків, 2004.
  4. Кравець О.В. Економічна ефективність садівництва та оптимізація породно-сортового складу плодівих насаджень: автореф. дис. На здобуття наукового ступеня канд. е.н.: (спец.) 08.07.02 — "Економіка сільського господарства АПК" / Кравець О.В., ДДАУ. — Дніпропетровськ, 2000.
  5. Статистичний збірник "Сільське господарство України 2009 рік" / Державний комітет статистики України. — К., 2009. — 370 с.
- Стаття надійшла до редакції 29.06.2011 р.*